

## МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

*Стаття присвячена дослідженню педагогічної складової формування сутності розвитку морально-психологічного забезпечення сил оборони держави на сучасному етапі.*

*Як показує досвід, знижують ефективність системи МПЗ, стримують її подальший розвиток відсутність чіткої уніфікованої вертикалі управління діяльністю зазначених структур з урахуванням специфіки функціонування складових сил оборони та виконання ними визначених завдань; відсутність єдиної міжвидової підготовки сил оборони, державного замовлення на підготовку кадрів у ВВНЗ МО України оперативного та стратегічного рівня; застарілість та недосконалість технологій і методик оцінки та прогнозування соціально-психологічних умов формування, підтримання та поновлення морально-психологічного стану особового складу сил оборони; відсутність єдиних поглядів щодо відповідності пільг та соціальних гарантій критеріям стандартів НАТО; невідповідність стану матеріально-технічної бази МПЗ сучасним вимогам та потребам сил оборони*

*Проведено ретельний аналіз проекту Концепції за результатами якого встановлено, що на концептуальному рівні єдиного нормативного документу з зазначеного виду всебічного забезпечення не існує і розроблена Концепція загалом відповідає основним положенням Доктрини застосування сил оборони держави.*

*Підкреслено, що ефективне здійснення МПЗ сил оборони можливе тільки на основі загальнодержавних політичних установок, детально розроблених програм із залученням зусиль органів державного і військового управління всіх рівнів.*

*Внесено пропозиції та зауваження щодо педагогічної складової у зміст проекту Концепції, які необхідно враховувати при підготовці її остаточного варіанту.*

*Ключові слова: концепція, морально-психологічне забезпечення, сили оборони, єдина модель МПЗ, складові МПЗ, морально-психологічний стан, педагогічна складова.*

**Постановка проблеми.** Необхідність прийняття Концепції розвитку морально-психологічного забезпечення (МПЗ) сил оборони (Концепція) та розроблення рекомендацій щодо її нормативного закріплення з урахуванням педагогічної складової, надзвичайно важлива і нагальна проблема. Це обумовлено тим, що нові воєнні загрози національній безпеці України постійно трансформуються і видозмінюються. При цьому вирішальне значення у нейтралізації та послабленні їхнього впливу продовжує належати морально-психологічній стійкості та здатності особового складу сил оборони виконувати поставлені завдання [1-5].

В умовах сучасної гібридної війни проти України, нам треба протиставити сильну сторону ЗС України, сил оборони, — це якісна перевага особового складу, його високий бойовий дух, мотивація професійно захищати Богом даною нам землю (зрозуміло при відповідному озброєнні і технічній оснащеності.)

Між тим, як показав п'ятирічний досвід організації МПЗ застосування угруповання військ ЗС України, інших військових формувань в ході виконання завдань в зоні ООС (АТО), не зважаючи на функціонування відповідних структур МПЗ у ЗС України, органів управління по роботі з особовим складом (персоналом) у інших силах оборони, наявність створеної відомчої нормативно-правової бази, підготовки відповідних фахівців у відомчих ВВНЗ, — система МПЗ, роботи з людьми дає ознаки помітних збоїв. До суттєвих проблем в цій сфері призводять різні підходи у силах оборони до цієї діяльності, різноманітність їх органів управління, нормативної бази. Крім того, у змісті ще існуючих по цей час керівних (концептуальних) документів закладені підходи, які визначають організацію роботи структур МПЗ, роботи з особовим складом ще 90-х років ХХ ст., і не враховують сучасних умов та отриманого бойового досвіду. Також знижують ефективність системи МПЗ, стримують її подальший розвиток відсутність чіткої

уніфікованої вертикалі управління діяльністю зазначених структур з урахуванням специфіки функціонування складових сил оборони та виконання ними визначених завдань; відсутність єдиної міжвидової підготовки сил оборони, державного замовлення на підготовку кадрів у ВВНЗ МО України оперативного та стратегічного рівня; застарілість та недосконалість технологій і методик оцінки та прогнозування соціально-психологічних умов формування, підтримання та поновлення морально-психологічного стану особового складу сил оборони; відсутність єдиних поглядів щодо відповідності пільг та соціальних гарантій критеріям стандартів НАТО; невідповідність стану матеріально-технічної бази МПЗ сучасним вимогам та потребам сил оборони [6-8].

Аналізуючи проблемні питання в організації системи МПЗ у ЗС України, роботи з особовим складом в силах оборони (незважаючи на неодноразове їх реформування), ми робимо висновок, що вона в цілому витримала випробування часом, практикою, не була знехтуваною і потребує подальшого розвитку. Єдині підходи до реалізації людського фактору, врахування педагогічної складової при формуванні морально психологічного стану особового складу в сучасній гібридній війні є сьогодні ключовою стратегією, яка повинна посідати особливе місце в роботі відповідних органів управління сил оборони нашої держави. Ефективне здійснення МПЗ сил оборони можливе тільки на основі загальнодержавних політичних установок, детально розроблених поглядів на цей вид діяльності, відповідних програм із залученням зусиль органів державного і військового управління всіх рівнів. Сьогодні це є ключовою стратегією, яка повинна посідати особливе місце в роботі органів управління сил оборони нашої держави [7,8,12].

Отже, в цих умовах від військової, педагогічної, психологічної науки, є потреба у поясненні

концептуальних підходів, які інтегрують знання, бойовий досвід і дають більш-менш коректні пояснення у необхідності розробки Концепції МПЗ сил оборони України в сучасній гібридній війні.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** У психолого-педагогічній літературі накопичено чималий досвід розгляду проблеми ефективності системи МПЗ у ЗС України, яка була висвітлена у наукових працях В.І. Алещенка, В.Г. Безбаха, О.В. Бойко, В.І. Осьодла, О.Д. Сафіна, В.В. Стасюка, В.С. Чорного, С.Є. Талаура, В.Г. Дикун, В.В. Ягупова та ін. До розробки й обґрунтування положень проекту "Концепції розвитку морально-психологічного забезпечення сил оборони" у 2016 році долучились фахівці Головного управління МПЗ ЗС України і запропонували її до широкого обговорення науковцями. Цього вимагали зміни в досягненні стандартів НАТО, застосуванні ЗС та інших військових формувань, отриманий ними бойовий досвід з питань МПЗ АТО, а згодом перехід до операції ОС[7-9,12].

Різні аспекти організації морально-психологічного забезпечення силових структур розглядалися у наукових працях та дослідженнях науковців сил оборони О.О. Ілляка, Б.М. Олексієнка, Є.М. Потапчука та ін. В деяких роботах аналізуються тільки окремі складові МПЗ, без їх комплексного взаємозв'язку, не досліджується набутий досвід при виконанні спільних завдань в зоні проведення ООС(АТО). Аналіз цих та інших праць свідчить, що: існуюче нині розуміння МПЗ сил оборони, має неоднозначне тлумачення у різних наукових джерелах, що не сприяє визначенню його сутності та змісту, і як результат – зниження ефективності; велика кількість теоретичних розробок щодо здійснення МПЗ поки ще не доведена до рівня практичних рекомендацій (документів) та застосування у практиці сил оборони.

У зв'язку з цим, постає комплексне завдання - вироблення єдиних концептуальних поглядів і підходів щодо завдань, напрямів, функцій, порядку організації та вдосконалення системи морально-психологічного забезпечення (МПЗ) сил оборони загалом; необхідність розробки порядку Переходу до єдиної системи морально - психологічного забезпечення сил оборони, що і визначає актуальність цієї статті.

Отже, **метою статті** є аналіз і розробка єдиних концептуальних педагогічних поглядів і підходів на сутність, завдання, напрями, порядок організації та вдосконалення системи морально-психологічного забезпечення сил оборони, які викладені у проекті Концепції.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У педагогіці Концепція розглядається як складна, цілеспрямована, динамічна система фундаментальних знань про педагогічний феномен, що повно і всебічно розкриває його сутність, зміст, особливості, а також технологію оперування з ним в умовах сучасної освіти.

Композиційно виклад педагогічної концепції як системи наукових знань і як форми подання результатів досліджень має включати такі розділи (за Є.В. Яковлевим, Н.О. Яковлевою): загальні положення; понятійно-категоріальний апарат; теоретико-методологічні основи; ядро; змістовно-сенсорне наповнення; педагогічні умови ефективного функціонування і розвитку досліджуваного феномена; верифікація. Створити концепцію — означає

спроєкувати майбутнє, знайти і обґрунтувати її параметри цього виду діяльності як за типологічними ознаками, так і за оформленням.

Перший заступник Міністра оборони України Іван Руснак зазначає, що «тема є важливою тому, що Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України та інші органи військового управління знаходяться в стані реформування. В певній мірі ми впроваджуємо стандарти Альянсу, і з другої сторони Збройні Сили України виконують бойові завдання – протистоять агресії на сході України. А весь особовий склад, підрозділи, війська в цілому охоплені таким видом забезпечення як морально-психологічне забезпечення» [11].

Більше ніж за 27 років цієї роботи в Збройних Силах України зроблено багато. Розроблені нормативно-правові засади цього виду всебічного забезпечення. На сьогоднішній день поняття морально-психологічного забезпечення за змістом, структурою описано і регламентовано в нормативно-правових документах, підручниках, посібниках, настановах, доктринах і ми його сприймаємо як вид забезпечення застосування в Збройних Силах України. Органи управління, колективи і спеціалісти, які виконують цю задачу зробили свій вагомий позитивний внесок у підтримання морального клімату, військової дисципліни, злагодженості і ефективності виконання завдань військовослужбовцями. Запроваджуються ефективні системи стратегічних комунікацій у діяльність органів сектору безпеки та оборони, інститут військового капеланства, інформаційно-психологічної операції, формується необхідне медійне середовище, застосовуються новітні технології в роботі з особовим складом. І хоча інформаційна складова гібридної війни застала нас практично зненацька, на сьогодні, Україною, Збройними Силами, силами оборони, вже отримано унікальний досвід протистояння інформаційній агресії, який щонайменше слід досліджувати і враховувати при підготовці фахівців.

Положення про Генеральний штаб ЗС України, затверджене Указом Президента України від 06.04.2011 № 406 (зі змінами), визначає, що однією з функцій, що покладається на Генеральний штаб є здійснення планування та організація морально-психологічного забезпечення повсякденної життєдіяльності, підготовки та застосування Збройних Сил. Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України розробило «проект Концепції розвитку морально-психологічного забезпечення сил оборони» і ним вона була винесена на обговорення представників сил оборони державі, науковців, фахівців. На думку розробників, Концепція покликана визначити механізм розвитку системи та організації роботи щодо морально-психологічного забезпечення сил оборони держави. Важливо додати і визначення напрямів і строків формування такої системи. В науці будь яку систему, зокрема і МПЗ, характеризують поняття надійності та стійкості, життєздатності в умовах підготовки та застосування військ (сил), якщо вона має механізм постійного оновлення, адаптації, якщо вектор (напрямок і сутність) її розвитку в часі відповідає інтересам усієї системи всебічного забезпечення, яка існує у ЗС України, інших силових структурах. Отже, головною метою Концепції є пошук нових шляхів реформування та удосконалення існуючої системи МПЗ, роботи з

персоналом сил оборони з урахування «гібридної війни» на сході країни та відповідними сучасними соціально-політичними реаліями в державі [6,8].

Під час обговорення положень Концепції, дискусій вносились пропозиції до роз'єднання морального і психологічного в системі забезпечення, а також застосування брудних прийомів: звинувачення розробників документу в плагіаті положень у росіян і невідповідності стандартам НАТО. Особливо це було активізовано в останній час тими особами, які жодним чином не мали і не мають стосунку до організації функціонування системи МПЗ як в Збройних Силах, так і в інших військових формуваннях. Тим більше не несуть ніякої відповідальності за її функціонування і результати. Морально-психологічне проявляється в інтегрований єдності морального і психічного. У моральному викристалізовані високі ідеї, ідеали, принципи, норми, цінності, погляди тощо, які трансформуються у сферу психічного – емоцій, почуттів і волі, переконаності і віри, рішучості і стійкості [9-11].

Проведений автором аналіз змісту проекту Концепції показав, що весь документ складається із восьми розділів (не нумеровані) [6]. У Загальній частині прописано, що Концепція визначає механізм розвитку системи та організаційні засади МПЗ як сукупності функціонально взаємозв'язаних сил, засобів, технологій і методик впливу на свідомість, психіку та морально-психологічний стан особового складу сил оборони. Погоджуючись з таким формулюванням, до правової основи слід додати що вона ґрунтується, зокрема, і на вимогах Доктрини застосування сил оборони затвердженої наказом Верховного Головнокомандувача ЗС України від 17.08.2018 [5].

Проблема, яка потребує розв'язання. Концепція визначає основні проблеми, які знижують ефективність системи МПЗ сил оборони, стримують її подальший розвиток. Серед основних, які згадуються – сім. Пропонується залишити не більше п'яти проблем, які стосуються ЗС України, інших сил оборони, обговоривши та погодивши їх з представниками сил оборони.

Стосовно розділу - шляхи розв'язання проблеми. Визначено 11 шляхів, доцільно скоротити до 5.

Мета і строки реалізації Концепції. З метою – погоджуємося. Щодо порядку реалізації Концепції здійснити двома етапами, (зрозуміло на період виконання Державної програми розвитку ЗС України на період до 2020 року). Конкретно визначити що передбачається на першому етапі (до кінця 2019 року) та на другому етапі (до кінця 2020 року).

У подальшому реалізація цієї Концепції буде здійснена шляхом: створення системи психологічного супроводу та декомпресії (кого?) з урахуванням досвіду збройних сил провідних держав світу, зокрема за підтримки міжнародних ініціатив. Декомпресія – це форма психологічної реабілітації. Інші форми у Концепції не визначались, наприклад національно – патріотична підготовка і т. ін.

Стосовно розділу - Основний зміст, напрями, складові та завдання морально-психологічного забезпечення. Зазначений розділ у Концепції не враховує завдання Доктрини застосування сил оборони держави. Так, не визначено три з восьми основних завдань МПЗ сил оборони, які передбачені пунктом 77 Доктрини, а саме:

організація заходів із захисту особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу

противника та заходів контрпропаганди; в силу особливостей сучасної гібридної війни, становлення інформаційного суспільства загалом, це потребує окремої уваги;

роз'яснення особовому складу норм міжнародного гуманітарного права, вимог щодо екологічної безпеки, особливостей поведінки з цивільним населенням, військовополоненими тощо та необхідності їх дотримання у бойових умовах;

формування та підтримання в особового складу необхідного рівня морально-психологічного стану.

Щодо складових МПЗ, їх в Концепції визначено дві:

1. інформаційно-пропагандистське забезпечення - 14 завдань;

2. психологічне забезпечення -13 завдань.

У змісті не прописані фундаментальні основні принципи, як основні вихідні положення системи МПЗ, її побудові. Напрями, складові та завдання МПЗ сил оборони повинні уточнюватися та доповнюватися нормативно-правовими актами ЗС України, а також інших утворених відповідно до законів України військових формувань (сил оборони).

На наш погляд необхідно прописати співпрацю з НАТО та досягти до 2020 року сумісності стандартів. (Указ Президента України від 06.07.2016 року № 240/2016 "Про Стратегічний оборонний бюлетень України". ...досягнення оперативної сумісності ЗС України та інших складових сил оборони у відповідності із стандартами НАТО).

З огляду на це потребує додаткового вивчення та врахування досвід морально-психологічного впливу, практики роботи інституцій соціального та гуманітарного напрямку в арміях країн НАТО (США, ФРН, Франції, Великобританії, Польщі та ін.).

Загалом зазначений розділ переобтяжений формулюваннями, завданнями та за змістом (обсягом), наближений до положення (інструкції) або настанови. Потребує уточнення понятійно – категоріальний апарат. Це важливий момент, проте потрібна конкретика.

Цікавим є наступний розділ - Організації і керівництва морально-психологічним забезпеченням, в якому передбачаються уніфіковані організаційно – штатні структури сил оборони. І проблема тут не тільки у поглядах створити нові організаційно-штатні структури, зміни їх назв. Чи буде це сприяти порозумінню між керівниками відповідних органів управління сил оборони? Потрібен діалог з колегами з інших силових структур, єдність і зацікавленість в тому що б розвивати вид забезпечення, а не міняти назви оргструктури. Час покаже якими і під ким вони будуть.

Концепція повинна передбачати відповідь щодо Порядку переходу до єдиної системи МПЗ сил оборони. Для організації ефективної координації заходів переходу до єдиної системи МПЗ у структурах сил оборони держави, як пропозиція, доцільно створити міжвідомчий орган та розробити механізм реалізації Концепції та його ресурсне забезпечення.

На думку автора Міжвідомчу робочу групу доцільно створити при Міжвідомчій комісії РНБО яка готує: пропозиції за визначенням та уточненням основних цілей і завдань МПЗ, що стоять перед силами оборони держави; визначає ступінь інтеграції (уніфікація, робоча взаємодія) структур МПЗ у ході реалізації окремих заходів; бере участь в узгодженні відомчих підпрограм; сприяє створенню правових, організаційних, матеріально-технічних, кадрових, наукових, фінансових та інших умов для безперебійного функціонування єдиної системи МПЗ в

мирний та воєнний час; здійснює контроль за ходом реалізації Порядку і готує пропозиції за оцінкою її ефективності.

Головними виконавцями заходів є структури сил оборони держави, які: розробляють відомчі підпрограми, що визначають конкретні заходи і забезпечують їх реалізацію; організовують і проводять конкурсний відбір виконавців конкретних НДР, включених у відомчі підпрограми, відповідно до законодавства; визначають джерела фінансування відомчих підпрограм, а також необхідні витрати з кожного заходу (з розрахунками - обґрунтуваннями).

Щодо підготовки фахівців морально-психологічного забезпечення - великим плюсом є те, що в ньому пропонується створити уніфіковану системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів сил оборони.

Підготовку фахівців МПЗ здійснювати у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (згідно з державним замовленням) з урахуванням національного досвіду та стандартів підготовки збройних сил провідних держав світу, навчання закордоном.

Єдина система морально-психологічного забезпечення сил оборони, кожна її складова, елемент має передбачати реалізацію наступних спільних завдань:

розроблення єдиних нормативно-правових актів та статутних документів, що регламентують МПЗ підготовки і застосування військ (сил);

створення і реалізацію уніфікованих відомчих підпрограм МПЗ;

заходи щодо інформаційно-пропагандистського, психологічного, соціально-правового, культурологічного забезпечення, захисту особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу, підтримки військової дисципліни серед військовослужбовців;

проведення військово-соціологічних досліджень;

організацію забезпечення ТЗ МПЗ;

оптимізацію та удосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів відповідних структур МПЗ;

організацію фінансово-економічного забезпечення єдиної системи МПЗ.

Фінансування заходів з реалізації Концепції визначено за рахунок і в межах видатків, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік для Збройних Сил України, а також інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, та інших джерел, не заборонених законодавством.

Концепція сприятиме:

координації зусиль і виробленню єдиних поглядів щодо морально-психологічного забезпечення виконання силами оборони завдань за призначенням;

розробленню єдиних теоретико-методологічних основ та приведенню нормативно-правових актів складових сил оборони з питань організації морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування сил оборони у відповідність з вимогами сьогодення;

упорядкуванню функцій і завдань структурних підрозділів морально-психологічного забезпечення сил оборони з урахуванням специфіки їх діяльності;

переходу до єдиних стандартів системи морально-психологічного забезпечення сил оборони з урахуванням національних особливостей та імплементації стандартів НАТО;

упровадженню інноваційних технологій і методик щодо формування, підтримання та поновлення морально-психологічного стану особового складу сил оборони, професійно-психологічного відбору, інформаційно-психологічного впливу на психіку та свідомість військовослужбовців, співробітників та працівників сил оборони з урахуванням національного досвіду і досвіду збройних сил провідних держав світу;

наращуванню спроможностей інформаційно-психологічної взаємодії та соціальних комунікацій щодо формування в особового складу сил оборони свідомого ставлення та психологічної готовності до виконання завдань за призначенням;

упровадженню у практику діяльності сил оборони позитивного досвіду морально-психологічного забезпечення;

створенню необхідних умов для відтворення національних та імплементації європейських цінностей, зміні ментальності (психологічних установок) особового складу сил оборони;

налагодженню взаємодії з питань організації морально-психологічного забезпечення між складовими сил оборони в інтересах виконання завдань за призначенням;

приведенню системи підготовки та підвищення фахового рівня службових осіб структурних підрозділів морально-психологічного забезпечення сил оборони у відповідність з вимогами сьогодення з урахуванням національного досвіду і стандартів збройних сил провідних держав світу;

оновленню матеріально-технічної бази морально-психологічного забезпечення сил оборони;

створенню сприятливих умов для розвитку наукової і науково-технічної діяльності з питань морально-психологічного забезпечення.

**Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень.** Загалом проект Концепції є прийнятним, але окремі її положення потребують узгодження з іншими нормативно-правовими актами (або їх відміни), зокрема, з указом Президента України від 12.01.2004 № 28 "Про Концепцію гуманітарного і соціального розвитку у Збройних Силах України" та наказом МО України від 05.05.1999 р. № 142 «Про введення в дію Концепції морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил України» відтак, з урахуванням пропозицій та зауважень доцільно у короткі терміни доопрацювати її.

У результаті переходу до єдиної системи морально-психологічного забезпечення сил оборони, має бути досягнуто:

в організаційному плані – створення єдиної системи управління МПЗ сил оборони держави, здатною ефективно вирішувати покладені на неї завдання;

в оперативному плані – зміцнення морально-психологічного стану особового складу (персоналу);

в економічному плані – оптимізація витрат фінансових ресурсів, що виділяються органам

виконавчої влади на морально-психологічне забезпечення.

Підсумком виконання заходів щодо переходу до єдиної системи МПЗ повинно стати: поновлення високого морально-психологічного стану особового складу військ (сил), досягнуто узгодженість і координованість застосування сил і засобів сил оборони держави, і що важливо - здійснювати підготовки кадрів за єдиними для сил оборони освітніми стандартами, спеціалізаціями. Практична реалізація цієї Концепції дасть змогу сформувати і максимально реалізувати національно-духовний потенціал, моральні та психологічні можливості особового складу сил оборони, покращити адаптивність і стійкість його свідомості до негативного інформаційно-психологічного впливу та цілеспрямованих деморалізуючих зусиль противника в бойовій обстановці, підтримувати "психологічну пружність" військовослужбовців і їх здатність ефективно виконувати завдання за призначенням.

#### Список використаних джерел:

1. Военная доктрина Украины. 2015., - 54с.
2. Закон України «Про національну безпеку України». Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
3. Закон України Про Збройні Сили України. Закон України. Постанова Верховної Ради України від 06.12.91р. Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №9.

4. Закон України Про національну безпеку України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241) (Указ ПУ, м. Київ, 21 червня 2018 року № 2469-VIII)

5. Доктрина застосування сил оборони держави. Наказ Верховного Головнокомандувача ЗС України від 17.08.2018 № 20 ДСК-ОП.

6. Концепція (проект) розвитку морально-психологічного забезпечення сил оборони держави.

7. Алещенко В.І. Психологічне забезпечення в Збройних Силах України: проблеми та шляхи удосконалення. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2015. Вип. 18. – С. 3-18.

8. Бойко О. В.: Кому вигідно зруйнувати систему морально – психологічного забезпечення ЗСУ...[https://enigma.ua/.../komu\\_vigidno\\_zruynuvati\\_sistemu\\_moralno\\_psihologichnogo...](https://enigma.ua/.../komu_vigidno_zruynuvati_sistemu_moralno_psihologichnogo...)

9. Морально-психологічне забезпечення у ЗС України: Підручник: 2 ч. Ч.І / [В.М.Вилко, В.М. Грицюк, В.Г.Дикун ]; за заг. ред .. В.В.Стасюка.- К.: НУОУ, 2012. - 464 с.

10. Про введення в дію Концепції морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення операцій (бойових дій) Збройних Сил України. Наказ МО України від 05.05.1999 р., № 142

11. У Києві відбувся круглий стіл з питань морально-психологічного забезпечення сил оборони. Режим доступу: [www.mil.gov.ua/.../u-kievi-vidbuvsya-kruglij-stil-z-pitan-moralno-psihologichnogo-z](http://www.mil.gov.ua/.../u-kievi-vidbuvsya-kruglij-stil-z-pitan-moralno-psihologichnogo-z)

12. Проблеми та шляхи реформування і розвитку системи МПЗ у ЗС України за досвідом АТО : матеріали науково-практичного семінару кафедри МПЗ ДВ (10 грудня 2014 року) / Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. – К.: НУОУ, 2014.

Надійшла до редколегії 01.03.2019

V. Aleschenko, Doctor of Psychological Sciences, Professor  
The Ivan Tchernyachovskij National University of Defense of Ukraine, Kyiv

### THE MORAL-PSYCHOLOGICAL SUPPORT TO THE DEFENCE FORCES OF A STATE: PEDAGOGICAL ASPECT

*This article is dedicated to the research of the pedagogical content of forming the essence of further development of the moral-psychological support of the defense forces of a state at the modern stage of development.*

*Based on experience it's possible to state that the absence of a clear unified command of the activity of the mentioned structures taken into consideration the peculiarities of functioning of defense forces and the exercise of tasks set, significantly decreases the effectiveness of the system of moral-psychological support; the absence of a unified interbranch training procedure of defense forces, the absence of a state order to train staff on the basis of higher military educational facilities of the Ministry of Defense of Ukraine at an operative and strategic level; the outdated and imperfection of technologies and methodologies of assessment and prognosis of social-psychological conditions of establishing, supporting and renewing the moral-psychological state of the defense staff; the absence of unified views on the concordance of the privileges and social guarantees to NATO criteria; the non-concordance of the current state of the material-technical base of the moral-psychological support to the modern demands and needs of defense forces.*

*There's a thorough analyses presented on the project of the Concept, as a result of which it has been determined that on a conceptual level there's no unified normative document in this particular field on the overall support and that the developed concept generally meets the main Provisions of the Doctrine on implementing the defense forces of a state.*

*It has been stipulated that the effective use of the moral-psychological support to the defense forces can be possible only on the basis of nation- wide political constructions, thoroughly developed programs and the involvement of the bodies of national and military authority at all levels.*

*There have been made certain remarks and suggestions on the pedagogical element in the general content of the project Concept that is to be considered when preparing its final variant.*

*Key words: concept, moral-psychological support, defense forces, unified model of MPS, the elements of MPS, moral-psychological state, the pedagogical component.*

УДК 37.013.46

В. Артемов, д-р пед. наук, доц.  
Національна академія Служби безпеки України, Київ  
Н. Литвиненко, канд. техн. наук, ст. наук. співроб.  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2019.41.9-14>

### ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

*Розкрито особливості застосування ризик-орієнтованого підходу навчання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Визначено шляхи формування ризик-орієнтованого мислення у співробітників безпекових структур.*

*Передбачається, що смисловий простір, пов'язаний з моральним належним, включає наступні поняття: «допустиме», «неприпустиме», «обов'язкове». Вищезазначену тріаду рекомендується доповнити поняттям «надобов'язкове». До надобов'язкових вчинків слід віднести дії, пов'язані із ризиком втрати свободи, здоров'я, а іноді, навіть, загибелі в зв'язку з вимушеними або мимовільними вчинками на виконання морального обов'язку, наказу, закону. Такі дії часто наділяються вищим статусом в ієрархії службових дій, вважаються такими, що*

© Артемов В., Литвиненко Н., 2019